

EL PRINCIPI FEMENÍ COM A MOTOR DE CANVI EN LA CRISI CLIMÀTICA

*Gisela Torrents Monegal; Olga Alcaraz Sendra;
Grup de Governament del Canvi Climàtic. Escola d'Enginyeria de Barcelona Est
Universitat Politècnica de Catalunya
Barcelona (Barcelona) - Espanya
giselatorrents@gmail.com*

RESUM:

Resoldre l'actual crisi climàtica és un dels grans reptes que la humanitat té plantejats. L'escalfament global ens situa en un punt d'inflexió, posa en qüestió el model socioeconòmic i fa paleses les desigualtats que aquest model comporta. Les causes d'aquesta crisi estan íntimament relacionades amb el model de desenvolupament capitalista que concep la natura com a recurs. A través d'aquest pensament que planteja la humanitat i el medi com a ens separats, es comprèn la Terra i tot el que en ella viu com a recursos apropiables i explotables i al voltant d'aquesta explotació s'ha creat un fals paradigma de creixement econòmic il·limitat, totalment incompatible amb un planeta finit.

El creixement ha anat lligat a un model productiu occidental masculinitzat, que ha oblidat permanentment la seva contrapart, el principi femení, històricament associat a les dones per ser-ne les principals executores. La feminitat entesa com aquell compendi de valors creatius i no violents que manté la vida i s'encarrega de les tasques reproductives i les cures.

Com a productes socialment construïts, la dicotomia masculí/femení o valors productius/valors reproductius, ens ajuda a enfocar en clau de gènere la crisi i a analitzar tant les seves causes, com també les conseqüències i els espais de solució.

De la mateixa manera que diversos estudis evidencien que les dones pateixen més intensament les conseqüències del canvi climàtic, resulta il·lustratiu veure que els espais de solució com la UNFCCC es troben altament masculinitzats. No tan sols en relació al pensament predominant, sinó també pel nombre de dones que hi participen.

Davant la impossibilitat que suposa resoldre una crisi causada pel productivisme masculí imperant mitjançant aquesta mateixa manera d'entendre el món, cal recuperar el principi femení de les cures i plantejar una forma alternativa de relacionar-nos.

PARAULES CLAU: Feminitat, canvi climàtic, escalfament global, ecologia

ABSTRACT

Solving the present climate crisis is one of the greatest challenges that humankind has to face. The consequences of global warming place us at a turning point, because they question our socioeconomic model and reveal the inequality that this model implies. The causes of this crisis are intimately related to with the capitalist model of development which conceive nature just as a resource.

This way of thinking, which states that humankind and the environment are separate entities, sees the Earth and all living beings as something to be taken and exploited. It has created a false paradigm of unlimited economic growth which is totally incompatible with a finite planet.

Progress has always been linked to a masculine style western productive model that has continuously forgotten its counterpart, the feminine principle, which is historically associated with women since they are its main exponents. The feminine can be seen as that which includes creative and non violent values that maintain life and are responsible for giving life and caring for all.

As socially constructed concepts, the masculine/feminine dichotomy or productive values/reproductive values, can help us to study the crisis from a gender perspective and to analyse both its causes and consequences and also to look at the bodies that have been created to find solutions to the problem.

Just as various studies have shown that women suffer the consequences of climate change more intensely, it is revealing to see that spaces like the UNFCCC, which aim to find solutions, are highly masculinized. Not only because of the predominant way of thinking but also because of the number of women who participate.

Faced with the impossibility of resolving a crisis which has been caused by the current masculine production model by using this very same masculine way of understanding the world, it is essential to recover the feminine principle of caring and to propose an alternative way for humankind to relate to our planet.

KEY WORDS: Feminine, climatic change, global warming, ecology.

INTRODUCCIÓ

Aquest treball s'emmarca en l'activitat del Grup de Governament del Canvi Climàtic (GGCC) de la Universitat Politècnica de Catalunya. Aquest grup assisteix regularment, des del 2015, com a organització observadora a les negociacions que tenen lloc en el si de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (en anglès: United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC).

El principal objectiu del treball d'aquest grup és bastir ponts entre el coneixement científic en matèria de canvi climàtic i l'arena política, per tal d'aportar propostes

metodològiques que ajudin a plantejar solucions polítiques a l'actual crisi climàtica, sempre des de la perspectiva de la Justícia Climàtica.

La Justícia Climàtica és un concepte que el GGCC ha anat treballant al llarg dels anys i que es concreta en múltiples expressions [1][2]. Molt sovint, i així és com ha acabat quedant reflectit a l'articulat de l'Acord de París [3], s'identifica la Justícia Climàtica amb l'equitat, però sens dubte hi ha molts altres aspectes de la justícia a considerar. Aquest article, posa el focus en la justícia des d'una visió de gènere i intenta explicar l'actual crisi climàtica des d'aquesta perspectiva. Així mateix també analitza en clau de gènere la composició i polítiques de la UNFCCC, que és l'òrgan on s'emmarca la política multilateral en matèria de canvi climàtic.

OBJECTIUS

El principal objectiu d'aquest article és analitzar la crisi climàtica des de la perspectiva de la ideologia de gènere. Un primer objectiu específic és exposar la tesi que la infravaloració del "principi femení" en l'actual model de desenvolupament socioeconòmic pot considerar-se un desencadenant del canvi climàtic actual. Com a segon objectiu específic, estudiar en clau de gènere els espais institucionals de solució de la crisi, específicament la UNFCCC, i les polítiques nacionals derivades dels seus acords.

DESENVOLUPAMENT

LA FEMINITAT COM A CONSTRUCTE IDEOLÒGIC, SOCIAL I POLÍTIC

Els conceptes "home" i "dona", així com les categories "masculí" i "femení" són creades a partir d'una ideologia de gènere basada en la dualitat i la categorització binària. Aquestes són categories generalitzadores construïdes socioculturalment que sovint són presentades com a biològicament determinades. De la mateixa manera que existeix aquest binomi, ens trobem amb la conjunció social de conceptes tals com feminitat/passivitat/no-violència i de masculinitat/activitat/violència [4].

Ser "dona" significa l'adquisició d'un seguit de consensos socials que tenen a veure amb el rol femení establert. **Les dones produeixen i reproduïxen la vida de forma biològica i també mitjançant el seu paper social de proporcionar sosteniment.**

Segons Simone de Beauvoir [5], la identitat de gènere és un constructe ideològic, social i polític. No existeix un instint biològic o psicològic que et facin assumir una determinada identitat, sinó que s'assumeix a través de la història i del condicionament social i comporta l'adopció personal de valors, hàbits, pensaments i, al final, comporta una determinada manera d'entendre el món.

Ser "dona" és un concepte fluctuant que pot ésser objecte de variacions donada l'època o el context social, però **implica transversalment alguns conceptes que podríem definir com a "feminitat" i que existeixen en l'imaginari col·lectiu de la societat.**

LA CRISI CLIMÀTICA COM A PRODUCTE D'UNA VISIÓ PRODUCTIVISTA DE LA NATURA SOCIALMENT VINCULADA A VALORS MASCULINS

La construcció social de la masculinitat s'ha basat en la creació del concepte de dona com "l'altre". En aquesta relació asimètrica, la feminitat es construeix ideològicament com tot el que no és masculí, i pot estar sotmès a dominació [4]. De la mateixa manera que la "masculinitat" es defineix a si mateixa en contraposició de la "feminitat" com allò que no és, el model occidental de desenvolupament socioeconòmic s'ha generat a costa d'altres tipus de desenvolupaments socials. Un bon exemple d'això seria la negació dels pobles originaris com a societats "desenvolupades".

En termes de gènere, podríem relacionar el model de desenvolupament actual, basat en el creixement econòmic, amb els valors relacionats amb aquesta "masculinitat". Històricament, el sistema de pensament que comporta aquest creixement socioeconòmic basat en la força, ha estat legitimat i executat principalment per homes. En tant que els homes han estat **socialment** dotats de força i poder durant mil·lennis, les polítiques que surten d'aquests poders es regulen a través d'un sistema de creences masculí. Així doncs, **podríem afirmar que la política global s'ha assentat històricament en valors associats amb la masculinitat.**

Per contra, els valors que socialment corresponen al rol femení, com aquells reproductius i de cures, socialment transmesos de dona a dona, generació darrere generació, han estat sempre supeditats a la voluntat "masculina" de progrés, entesa com la idea única de desenvolupament. Les dones, el tercer món i la naturalesa es converteixen en subdesenvolupades, primer per definició i després per imposició a través del procés de colonització dels cossos i dels territoris.

El model de desenvolupament dut a terme als països rics s'ha basat en l'**acumulació de capital** a partir de la contínua apropiació unilateral i explotació de la Terra i dels seus recursos així com de les persones i, en especial, de les dones. Això ha estat possible a causa de la idea cartesiana de separació i independència entre cos i ànima (humanitat i planeta). El fet de comprendre els boscos i els rius, així com la resta del medi, com a entitats separades de les persones, dibuixa una dualitat persones/natura que condueix a la transformació conceptual de "naturalesa" a "recurs", possibilitant així l'apropriació i explotació d'aquests recursos per tal de fer-los productius. Ha sigut al voltant d'aquesta idea de productivitat que s'ha construït un fals paradigma de creixement econòmic il·limitat, totalment incompatible amb un planeta finit.

S'ha legitimat durant anys el desenvolupament econòmic basat en el poder, la rapidesa, la força, la producció, la colonització i l'expansió del territori com a **única categoria legítima de riquesa**. El manteniment dels cicles ecològics no té lloc en una economia política de producció de mercaderies i acumulació de diners [6]. A causa d'una relació distorsionada amb la natura, es trenca l'equilibri ecològic existent

i es fragmenten ecosistemes cosa que implica un **desenvolupament en gran part violent i destructiu amb el medi**. [4]

Malauradament, els majors causants del canvi climàtic són els països que més han mercantilitzat els recursos naturals en un **consum desmesurat de recursos no renovables**. En molts casos, els països que més gasos d'efecte hivernacle han emès deixen al seu pas d'altres països empobrits a través de l'apropiació dels seus propis recursos naturals. El consum sense mesura dels països rics ha afectat també especialment territoris indígenes, raó per la qual s'han produït desplaçaments de poblacions alhora que també s'ha donat lloc així a canvis dels usos del sòl.

LA CRISI CLIMÀTICA COM A MORT DEL PRINCIPI FEMENÍ

Des d'una perspectiva de gènere, la crisi climàtica parteix de l'exclusió social del principi femení com aquell **poder creatiu en forma pacífica, el principi de l'activitat i la creativitat en la naturalesa**, que és present **tant en les dones com en els homes, transcendent el gènere**. El principi femení situa la reproducció i les cures com a font de vida i de riquesa i, també, com a subjectes actius que mantenen i creen processos de vida. Algunes autores consideren que les societats ecològiques, la vida de les quals està organitzada sobre el principi de sosteniment i reproducció de la vida, també incorporen el principi femení [4]. El principi de crear i conservar la vida es perd en les persones ecològicament alienades, l'elit consumista del Tercer Món i l'occident consumista, i es conserva en l'estil de vida dels homes i dones habitants dels boscos i pagesos en petites àrees del Tercer Món. [4]

Així i tot, cal reivindicar el poder reconductor de les dones, com a **històriques portadores dels valors reproductius**. Les dones segueixen sent les cuidadores, les que crien les criatures, les portadores d'aigua, de menjar, de cures..., i **és legítim reconèixer-les a elles com a col·lectiu tot el poder de potencial de canvi social que tenen a les mans**.

Donat el camí sense sortida on ens porta el sistema socioeconòmic actual, s'evidencia la necessitat d'un canvi en la manera de tractar la feminitat més enllà del gènere. Herbert Marcuse, per exemple parla de la "negació definitiva" del principi de dominació patriarcal. El que es troba en joc és l'ascendent d'allò "afectiu" sobre allò "agressiu" i això significa, en un espai dominat pel patriarcat, la "feminització" dels homes [7], i també la "feminització" de les polítiques ambientals.

LA FEMINITZACIÓ DE LES CONSEQÜÈNCIES DE LA CRISI CLIMÀTICA

La crisi climàtica comporta una **realitat històrica terriblement injusta**, i és que les persones i col·lectius que menys han contribuït a agreujar l'escalfament global són els que més han patit i patiran en un futur pròxim, els efectes devastadors d'aquesta crisi.

Aquests col·lectius són la contrapart del model productivista/masculí de desenvolupament. Parlem de **països empobrits** les emissions dels quals han sigut

ínfimes, **països del Sud Global colonitzats o explotats pels seus recursos o comunitats indígenes**. Col·lectius amb un alt nivell de vulnerabilitat i amb una capacitat molt limitada, donat el seu nivell d'infraestructures, d'adaptar-se al canvi climàtic o protegir-se de les catàstrofes naturals.

De la mateixa manera, i tal com demostren diversos estudis, hi ha un **grup social que assumeix també de forma deliberada les conseqüències d'aquesta crisi, les dones**: tant en els països del Nord com en els del Sud Global, les dones sofreixen en major mesura les problemàtiques directament o indirectament relacionades amb el canvi climàtic. El **gènere és en si mateix** un factor de risc que condiciona **la probabilitat de veure's en una situació vulnerable davant del canvi climàtic**.

Les conseqüències del canvi climàtic són variades, processos naturals que abans eren previsibles poden donar lloc a catàstrofes naturals de diferents magnituds que poden afectar tot el territori i que, en les dues últimes dècades, s'han duplicat en nombre [8]. També, en els pobles indígenes, es troben situacions de xoc i discriminació dels valors propis de la població originària davant dels dispositius de poder i pensament que consideren els processos de vida com a controlables i valoren la natura en una relació cost/benefici [6]. Els efectes d'aquesta crisi en territoris especialment fràgils del planeta on habiten pagesos, afrodescendents o indígenes, no només transformen el territori sinó que canvien dinàmiques socials que **incrementen conflictes socials i creen desplaçament, violència i violació de drets**.

Històricament, en algunes regions com per exemple Llatinoamèrica, quan aquestes societats han estat colonitzades, els homes que hi vivien s'han adaptat a les noves pràctiques o han hagut d'emigrar; **les dones però, han continuat vinculades al territori a causa del seu paper de proveïdores de manteniment, menjar i aigua [6], així com pel seu rol definit per la maternitat**, no sols física sinó també cultural del grup [4], i moltes vegades com a mares solteres a causa de relacions espontànies amb homes que treballen temporalment en l'extracció de recursos naturals.[6]

Un dels últims informes de l'ONU Dones ens alerta que les desigualtats de gènere persisteixen **en tots els països i grups socials**, quedant les dones per sota dels homes en tots els indicadors de desenvolupament [9]. Així mateix, la majoria de les persones al món en situació de pobresa són dones. [10]

A causa d'aquestes raons, als rols tradicionals i a les responsabilitats associades al gènere, **les dones es troben en una situació de més vulnerabilitat davant dels efectes del canvi climàtic. [6]**

L'IPCC reconeix que els **desastres naturals** afecten de formes diferents homes i dones especialment en els plans econòmic, social i psicològic així com en l'exposició al risc i la percepció que se'n té [11]. Tot i això segueix havent-hi una falta general d'informació sobre les diferències de vulnerabilitat marcada pel gènere, especialment aquells que pertocuen a la salut [12]. La OMS certifica també que els desastres naturals redueixen l'esperança de vida de les dones més que no pas la dels homes, i

es planteja que l'explicació de la qüestió es trobi en les diferències socials d'homes i dones més que no pas les diferències físiques entre ambdós sexes.

Alguns estudis demostren que factors com les inhibicions socials, falta d'informació i formes de vestir limiten les possibilitats de supervivència de les dones davant d'huracans i inundacions [13] i que aquestes, a més, corren un major risc de ser víctimes de violència i explotació sexual, maltractes, tracta i violència domèstica en situacions de desastre [14].

Com a dones i mares, un dels factors de risc de la crisi climàtica és la pertorbació de **l'accés a l'aliment i a la biodiversitat**. A causa de l'agroindústria del sistema productivista actual, les grans extensions de monocultius amenacen la sobirania alimentària dels pobles, i **afecten principalment les dones, per haver-se de fer càrrec de l'alimentació familiar malgrat l'encariment dels productes i l'emigració dels homes per buscar nous llocs de treball [6]**. També les dones, com a **encarregades d'abastir d'aigua** les seves famílies, es veuen afectades negativament pel model de desenvolupament actual quan aquest contamina els recursos hídrics. Amb l'augment de les sequeres o els canvis en les èpoques de pluja provocats per la crisi climàtica, les dones i nenes han d'invertir més temps en traslladar-se una major distància per anar a buscar aigua, fet que explica la bretxa de gènere en l'assistència escolar. Segons l'ONU, les dones i nenes són les encarregades d'abastir les llars sense aigua corrent en el 80% dels casos [15] i aquesta sol ser una tasca invisibilitzada i no remunerada. A més, les dones resulten **més vulnerables a les malalties**, que són incrementades pel canvi de clima i per l'explotació dels territoris. Com a exemple podem veure les víctimes de paludisme, que augmenta en multiplicar-se els mosquits portadors de la malaltia a causa de la calor i que afecta especialment les dones embarassades [16].

Als **països del Nord Global**, les dones també pateixen en més mesura els efectes del canvi climàtic. En onades de fred o de calor extremes, **la precarietat als serveis bàsics afecta en major mesura qui viu més lligat a les activitats de cura i a la llar que són, avui dia, majoritàriament les dones**.

La desigualtat de gènere és un factor de risc que augmenta les possibilitats de patir pobresa energètica, i aquesta a la vegada augmenta la vulnerabilitat davant de factors climàtics extrems. Posant d'exemple Catalunya, la responsabilitat de la llar i la família també recau principalment sobre les dones, i aquestes li dediquen setmanalment **el doble d'hores** que els homes. A més, hi ha una **dependència a la llar** causada per la feminització de la pobresa accelerada per una **bretxa salarial** del 19,9% amb tendència a l'augment i una **taxa de risc de pobresa** sota supòsit d'autonomia de fins a un 49,7% [17].

Les **conseqüències de la pobresa energètica** a què són exposades les dones, comprenen tots els aspectes de la vida de la persona que la pateix: econòmiques, físiques, socials i psicològiques. Concretament en l'aspecte de la **salut**, les persones en situació de precarietat energètica són més vulnerables a malalties causades pel fred (problemes respiratoris, circulatoris o risc d'hipotèrmia) [17]. **És lògic pensar doncs, que les onades de fred causades pels canvis en el clima, suposen més**

perill tant de malaltia com de mort a les dones, per ser les principals víctimes de la pobresa.

Com podem veure, les conseqüències més dures d'aquesta crisi se les emporten els col·lectius que menys alineats han estat amb la definició occidental de riquesa i desenvolupament, també els menys forts o els que han estat víctimes de colonització. En definitiva, aquells col·lectius portadors del principi femení, les societats menys productivistes i les dones.

MASCULINITZACIÓ DELS ESPAIS DE SOLUCIÓ

Des de 1992, l'espai de solució dissenyat per fer front a la crisi del canvi climàtic és la **Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic** (UNFCCC per les seves sigles en anglès) avui dia, amb 194 estats membres. La UNFCCC es reuneix cada any des del seu naixement a la **Conferència de les Parts** (COP per les seves sigles en anglès), i entremig de les COP, que solen ser a finals d'any, les parts es poden reunir una o més vegades en reunions de caràcter més tècnic.

Històricament, aquests espais han estat predominantment masculins. Per fer-hi front, l'any 2013 a partir de la decisió 23/CP.18, la Conferència de les Parts va convenir que totes les Parts haurien de "realitzar esforços per millorar la participació de les dones en els òrgans establerts en virtut de la convenció i del Protocol de Kyoto" [18]. Des de llavors, la secretaria de les Nacions Unides elabora un informe anual per ajudar les Parts a seguir els progressos en el compliment de l'objectiu d'equilibri de gènere amb la finalitat de promoure una política climàtica "sensible a les qüestions de gènere".

Els òrgans de la UNFCCC sembla que estan començant a complir amb el propòsit: Aquest any, durant la COP 24 a Katowice, Polònia, per primera vegada els informes ens van indicar que **més de la meitat dels òrgans constituïts compten amb una representació femenina de com a mínim el 38% i tres d'ells tenen el mateix nombre d'homes que de dones (entre el 48% i el 50%)**. Tot i les bones notícies, 7 dels 13 òrgans constituïts per la UNFCCC compten amb **menys d'un 40% de representació femenina, en cap cas el percentatge femení supera el 50% i 5 dels òrgans no tenen a cap dona ni a la presidència i a la vicepresidència**. També les suplències d'aquests grups disposen d'una una ínfima representació femenina que ronda el 10 i el 30%

La majoria dels òrgans han augmentat la seva representació de dones respecte d'edicions passades, amb l'excepció de tres òrgans, dos dels quals són la Junta Executiva del Mecanisme per un Desenvolupament Net i el Comitè Executiu del Mecanisme Internacional de Varsòvia per les Pèrdues i els Danys relacionats amb les Repercussions del Canvi Climàtic que semblen especialment problemàtics per no tenir cap dona a la presidència o vicepresidència, per tenir una representació femenina del 10% i 30% respectivament i per **no haver presentat millores en comparació amb anys anteriors**.

Pel que fa a les meses constituïdes en virtut de la Convenció, el Protocol de Kyoto i l'Acord de París, **els òrgans subsidiaris compten tan sols amb un 33% de representació femenina** mentre que la mesa de la Conferència de les Parts té tan

sols un 17% de dones. **Com a excepció, tenim el Grup de Treball Especial sobre l'Acord de París, de tres persones, amb un 100% de representació femenina.**

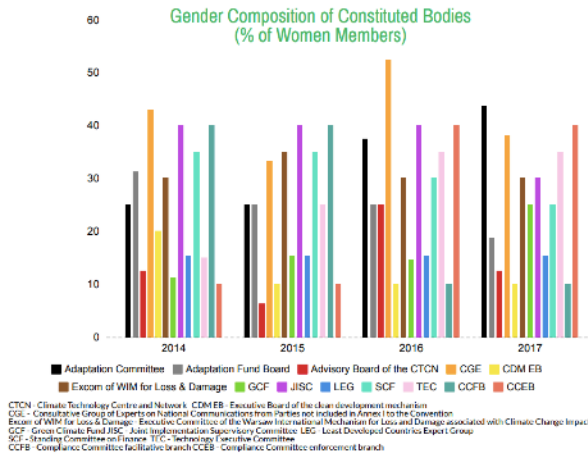

FIGURA 1, COMPOSICIÓ DELS ÒRGANS DE LA UNFCCC, FONT: WEDO.ORG

Podem veure que en general i gràcies als passos de la UNFCCC per arribar a l'equitat dins dels seus grups de treball, l'accés de les dones i la seva influència en les negociacions està creixent. Malgrat això, les delegacions que cada país envia a les negociacions acostumen a estar molt lluny de l'equitat de gènere. Durant la COP 23 (2017), va haver-hi, en total, tan sols un 37% de representants dones, encara que, segons indiquen els informes, va augmentar un 5% en relació amb la COP 22 celebrada l'any 2016 [19]. Podem veure també que els països que compten amb menys dones en la seves delegacions són aquells països en una situació de major vulnerabilitat davant de la crisi climàtica, tenint per sota del 25% la seva representació femenina els grups LDC¹, el Grup africà, i l'OPEC² [20].

Fixant-nos en els càrrecs de més responsabilitat, ens trobem que el nombre de països que designen una dona com a cap de la seva delegació és ridículament baix encara, arribant a un **percentatge de dones caps de delegació de fins a un 24% en la COP 23 (2017) [21].**

Les propostes institucionals per fer front al canvi climàtic s'han centrat en una forma molt determinada de veure la problemàtica i, també, les solucions. El marc lògic des del qual es treballen aquestes solucions sol ser la racionalitat econòmica. Es pretén solucionar la crisi utilitzant el mateix paradigma de pensament que l'ha creada: el productivisme, el desenvolupament occidental i l'acumulació de capital.

Les mesures de control del canvi climàtic s'han centrat més en compromisos i acords per la reducció d'emissions de gasos d'efecte hivernacle que no en la **consideració de possibles altres formes de pensament o de relació amb la**

¹ Grup de Països Menys Desenvolupats (LDC per les seves sigles en anglès, Less Developed Countries)

² Organització de Països Exportadors de Petrol (OPEC per les seves sigles en anglès, The Organization of the Petroleum Exporting Countries)

natura, altres concepcions culturals o altres realitats humanes. Per a la majoria dels governs dels països del Nord Global, la crisi climàtica és sols un entrebanc per la culminació del creixement econòmic. Tenint en compte això, és fàcil comprendre que les solucions proposades moltes vegades es basin en el mercat. Un bon exemple en són els mecanismes de flexibilitat previstos en el Protocol de Kyoto (1997), sigui el mercat del carboni o els Mecanismes de Desenvolupament Net i d'Implementació Conjunta. La visió de creixement socioeconòmic no abandona les negociacions internacionals, que es fan des de l'òptica dels interessos de cadascun dels països. Quan un país emet o contamina, aquesta contaminació traspasa tots els límits polítics del país. **No té sentit intentar solucionar un problema planetari a través dels interessos econòmics o polítics propis de cada estat.**

EL PAPER DE LES DONES A LES ONG

La situació es capgira pel que fa al nombre de representants dones en els espais de participació de la societat civil organitzada. Les ONG tenen un espai en les negociacions internacionals com a Entitats Observadores. Com a tals, estan fora de les meses de negociació i només tenen veu en les intervencions de les Sessions Plenàries. **Aquestes intervencions són de dos minuts i representen l'oportunitat de les organitzacions observadores d'adreçar-se al Plenari de la UNFCCC i fer sentir les seves veus en un procés formal de negociacions.** Segons un estudi de la UNFCCC [18], el nombre de dones que participen activament en les ONG i es traslladen a les negociacions està en augment. Parlem d'un **63,4% de participació femenina en les intervencions d'aquestes entitats en plenaris, com podem veure en la figura 2 [18].**

Gender balance among NGO intervention speakers at COP 23

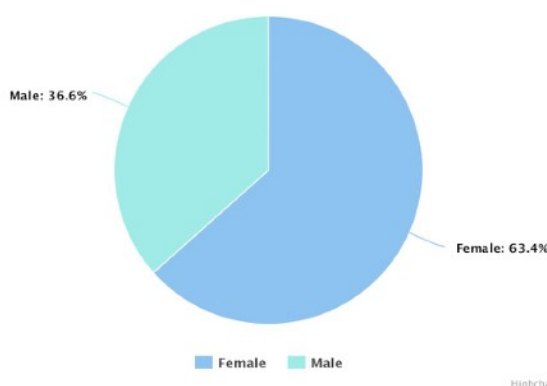

FIGURA 2, BALANÇ DE GÈNERE SOBRE LES INTERVENCIIONS D'ONG DURANT LA COP 23,
FONT: [HTTPS://UNFCCC.INT/](https://unfccc.int/)

EL GÈNERE I L'EQUITAT COM A CONCEPTES FLOTANTS EN LES NEGOCIACIONS

En els acords aprovats per la UNFCCC s'explicita en diverses ocasions la necessitat d'actuar i prendre mesures contra la crisi climàtica a través de "l'equitat" i tenint en compte la "igualtat de gènere". Perquè això passi, el Grup de Treball Ad

Hoc sobre Acció a Llarg Termini (AWG-LCA per les sigles en anglès) treballa en una visió comuna de les solucions i accions climàtiques per a tots els països participants en els acords, i reconeix que la igualtat de gènere i la participació efectiva de les dones són importants en tots els aspectes del canvi climàtic [22]. De fet, en els mateixos acords de la UNFCCC hi ha **59 decisions** que fan referència al gènere, però d'aquestes **pràcticament la meitat, 26, simplement fan referència a l'equitat de gènere i a l'augment de la participació femenina en les meses i els òrgans constituïts [22]**.

La majoria, concretament 16, d'aquestes decisions on es fa referència a qüestions de gènere, formen part de **l'àmbit de l'adaptació**. És a dir, **allà on s'inclou el concepte de gènere de forma més robusta, acostuma a ser en escrits sobre la vulnerabilitat davant de la crisi climàtica i les accions per tal d'adaptar-se a les alteracions que aquesta crisi comporta**. Actualment encara hi ha àrees de treball on es descuiden les qüestions de gènere [22]. Per exemple, el gènere molt rara vegada es pren en consideració dins de les estratègies de mitigació.

En relació a documents presentats de forma individual pels estats-part de la UNFCCC, només una part d'aquests fan referència a qüestions de gènere com a part de les seves polítiques d'estat. Segons un estudi de Gender Climate Tracker [22], de 190 **Contribucions Determinades a Nivell Nacional (NDC) que els països han enviat a la UNFCCC en el marc de l'Acord de París³** tan sols 64 (el 33,68%) inclouen **referències a dones** o al gènere i **són totes pertanyents a països del grup No-Annex I**. D'aquestes NDC analitzades, en només 34 s'explicita la figura de la dona com a grup vulnerable (WVG Women as 'Vulnerable Group') [22]. En 34 dels compromisos registrats es considera les dones com a actors importants en la presa de decisions de les polítiques aplicades i encara són molts menys, 6 concretament, els que les consideren actors o motors de canvi.

És molt important que s'incloguin les dones en tots els processos de presa de decisions, ja que, només d'aquesta manera, es pot assegurar que les resolucions que s'adoptin siguin plurals i que incorporin el principi de "feminitat", el qual és essencial com a canvi de paradigma en la relació de la humanitat amb el planeta.

CONCLUSIONS

En aquest article es comença analitzant la crisi climàtica com a resultat d'un procés de desenvolupament lligat al creixement econòmic i a l'ús intensiu de recursos naturals. Desenvolupament que històricament s'ha emmarcat en un paradigma "masculí" de dominació de la natura i de determinats col·lectius (entre els quals hi ha les dones) considerats com a mers elements al servei d'aquest desenvolupament.

---

³ Contribucions Nacionalment Determinades (NDC per les seves sigles en anglès)

Per afrontar la crisi climàtica, no n'hi ha prou amb plantejar solucions o polítiques des de la tradicional perspectiva de desenvolupament. Cal un canvi de paradigma que ens retorni al “principi femení”, aportat tant per dones com per homes, indistintament. Aquest “principi femení” entès com aquell poder creatiu en forma pacífica, que té cura de les persones i del planeta. Calen alternatives de pensament que obrin les portes a la cooperació entre països i entre pobles per poder gestionar la crisi climàtica de forma justa per a tots els habitants del planeta.

L'anàlisi feta en aquest article permet concloure que malgrat que les dones estan identificades com a un col·lectiu especialment vulnerable als efectes del canvi climàtic, la seva presència als espais polítics multilaterals com la UNFCCC encara no és paritària. Malgrat que el nombre de dones està en augment en els òrgans de la UNFCCC, la seva representació segueix sent baixa molt especialment en els càrrecs de més responsabilitat i a les delegacions. D'altra banda, és remarcable constatar que els espais de la UNFCCC per a la societat civil organitzada estan amplament feminitzats. Aquest fet fa bo el principi que les dones són més presents en espais on el treball és voluntari, vocacional i altruista, mentre que segueixen estant excloses d'allà on hi ha poder efectiu i reconeixement personal.

Un altre aspecte que s'ha posat de relleu en aquest article és la masculinització del tipus de pensament que predomina a les negociacions. S'ha constatat que en els textos acordats i redactats pels països, es tracta poc el gènere i rara vegada es considera la dona com a un agent de canvi. Una altra manera de fer palès el caràcter predominant del pensament masculí en els espais de solució és a través de la quantitat de persones amb discursos dissonants a les Nacions Unides. Els col·lectius que defensen les tesis del decreixement, així com aquells que treballen la terra i coneixen de primera mà els seus territoris: la pagesia (que ara no arriba a l'1,2%⁴ de la representació de les ONG [18]) o els pobles indígenes, tenen un espai molt petit d'acció i reconeixement en les negociacions.

Hi ha dues possibles respostes en clau de gènere a aquest procés de dominació de la feminitat que s'ha produït tant al llarg de la història, com als espais de solució de la crisi climàtica. Una és que les dones i els col·lectius més afectats prenguin com a model la idea de desenvolupament masculinitzada per tal d'apoderar-se. Això ens portaria a seguir amb les polítiques productivistes establertes, buscant noves maneres i ajustos tecnològics d'explotar la Terra de forma indefinida. L'altra, és **començar a treballar en un canvi de paradigma que faci del “principi femení”, el gran motor de canvi i de solució de la crisi climàtica.**

---

⁴ Durant la COP 22

BIBLIOGRAFIA

- [1] Alcaraz, O.; Buenestado, P.; Escribano, B.; Sureda, B.; Turon, A.; Xercavins, J.; "Distributing the global carbon budget with climate justice criteria"; *Climatic Change* (2018) 149: 131. <https://doi.org/10.1007/s10584-018-2224-0>
- [2] Alcaraz, O.; Buenestado, P.; Escribano, B.; Sureda, B.; Turon, A.; Xercavins, J. "The global carbon budget and the Paris agreement"; (2019), *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, <https://doi.org/10.1108/IJCCSM-06-2017-0127>
- [3] United Nations (2015) *Paris agreement. 21st Conference of the Parties.*
- [4] Agra Romero, Maria Joxé (comp.) "Ecología y feminismo". Ed. Ecorama, 1998. ISBN 978-84-8151-578-7 - Conferència "Las Mujeres en la naturaleza. La naturaleza como el principio femenino" per Vandana Shiva.
- [5] Simone de Beauvoir, "El segundo sexo". Ed. Ediciones Cátedra, 1949. ISBN: 978-84-376-3736-5
- [6] Ulloa, Astrid, Elsa Matilde Escobar, et al. "Mujeres indígenas y cambio climático. Perspectivas latinoamericanas". Ed. Fundación Natura. UNODC.UNAL., 2008.
- [7] Cf. Herbert Marcuse "Contrarrevolución y revuelta" ed. Joaquín Mortiz, México, 1984 pp. 86-87
- [8] Diálogos migrantes, *Revista del Observatorio de Migraciones*, Nº 8, 2012, pp 131
- [9] Laura Quiñones (2018) "Las mujeres están por debajo de los hombres en todos los indicadores de desarrollo sostenible". *Noticias ONU*, <https://news.un.org/>, consultat el 21 de febrer de 2018
- [10] United Nations "Report of the Fourth World Conference on Women" (A/CONF.177/20/Rev.1) Beijing, 4-15 September 1995, pp18
- [11] IPCC. Panel Intergubernamental de Cambio Climático. 2001. Tercer Informe. Cambio Climático. Suiza.
- [12] Organización Mundial de la Salud "Género, cambio climático y salud". Biblioteca de la OMS ISBN 978 92 4 350818 4 (Clasificación NLM: A 30.5), 2016
- [13] Alexander, P. "The Link Between Climate Change, Gender and Development in Africa. *The African Statistical Journal*, 12" 2011, pp119-140.
- [14] FICR Federación Internacional de Sociedades de la Cruz Roja y la Media Luna Roja "Informe mundial sobre desastres". Ginebra, 2007
- [15] ONU Mujeres (2018). "Hacer las promesas realidad: la igualdad de género en la agenda 2030 para el desarrollo sostenible". Disponible en: <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2018/sdg-report-fact-sheet-global-es.pdf?la=es&vs=310>
- [16] Organización Mundial de la Salud "Género, cambio climático y salud". Biblioteca de la OMS ISBN 978 92 4 350818 4 (Clasificación NLM: A 30.5), 2016
- [17] Irene Gonzalez Pijuan "Desigualtat de gènere i pobresa energètica. Un factor de risc oblidat" *ESFeres Estudis*, núm. 17, 2016
- [18] UNFCCC, <https://unfccc.int/process-and-meetings/>, consultat el 15 de febrer 2018
- [19] FCCC/CP/2018/3 Composición por sexos, Informe de la secretaria, pp 8
- [20] WEDO, <https://wedo.org/>, consultat el 15 de febrer de 2018
- [21] FCCC/CP/2018/3 Composición por sexos, Informe de la secretaria, pp 9
- [22] Gender Climate Tracker, <https://genderclimatetracker.org/>, consultat el 15 de febrer de 2018